

Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821 ΣΤΗΝ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

Athina Kontali

University of Athens, Postdoctoral Researcher,
E-mail: akontali@theol.uoa.gr, <https://orcid.org/0009-0000-5202-1071>

Ένα λαός για να παραμείνει ενεργός στο παγκόσμιο προσκήνιο και να ατενίζει το μέλλον με αυτοπεποίθηση και αισιοδοξία, οφείλει και πρέπει να γνωρίζει την ιστορία του και να τιμά τη μνήμη όσων αγωνίστηκαν για την προάσπιση της ακεραιότητας και ελευθερίας του.

Στο ίδιο πλαίσιο και με αφετηρία το λογοτεχνικό έργο του κινήθηκε ο Ανδρέας Καρκαβίτσας με καταγωγή από τα Λεχαινά Ηλείας (1865-1922)¹: Τα πρώτα διηγήματά του έχουν αναφορά σε χωριά της Ηλείας όπως λ.χ. Λεχαινά, Γαστούνη, Βαρθολομιό, Αυγείο (Μπουχιώτη), Λάλα, Δίβρη, όπου οι ήρωες του έχουν εθνική δράση².

Ο Καρκαβίτσας υπήρξε ένας από τους τρεις μεγάλους εκπροσώπους του νατουραλισμού στη νεοελληνική πεζογραφία μαζί με τους Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη και Γεώργιο Βιζυηνό³. Ο ίδιος ακολούθησε τη γενικότερη τάση της νεοελληνικής πεζογραφίας που από το 1880 και για τέσσερις περίπου δεκαετίες επηρεάστηκε σημαντικά από το νατουραλισμό και τον ρεαλισμό ιδιαίτερα μετά τη *“δημοσίευση του μυθιστορήματος Nana του Emile Zola (1840-1902) σε ελληνική μετάφραση στην επιφυλλίδα του Ραμπαγά (1800), μαζί με την “Επιστολιμαία διατριβή αντί προλόγου” του Αγησιλάου Γιαννόπουλου που θεωρήθηκε, σύμφωνα με τον Κ. Θ. Δημαρά⁴, “το κατεξοχήν μανιφέστο του Νατουραλισμού” στην ελληνική γραμματεία⁵.*

¹ Ζώρας Γ., *Θέματα Μεσαιωνικής και Νεοελληνικής Φιλολογίας*, Αθήνα 1977, σ. 176.

² Ξύδης Θ., «Ανδρέας Καρκαβίτσας», *Παρνασσός* 8/3 (1966), 352, [346-355].

³ Γαλαίος Ι., *Ο νατουραλισμός και η νεοελληνική πεζογραφία (1880-1920). Θεωρία και πράξη*, Δ.Δ., Αθήνα 2011, σ. 217.

⁴ Κανατάς Ν., *Ο Ζητιάνος του Ανδρέα Καρκαβίτσα: Από την ανάγνωση στη σκηνή*, Αθήνα 2017, σ. 25.

⁵ Vittì M., *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα 2003, σ. 298.

Πιο συγκεκριμένα ο Καρκαβίτσας χαρακτηρίστηκε ρεαλιστής και νατουραλιστής εξαιτίας της ενδελεχούς παρατήρησης και αποτύπωσης εμπειριών και γνωριμιών με πρόσωπα του οικείου περιβάλλοντός του στην Ηλεία. Η επίδραση του από τις δυο τάσεις προέρχεται σαφώς από το εξωτερικό, παρόλο που ο Καρκαβίτσας δεν γνωρίζει ξένες γλώσσες και μελετά τα κείμενα μέσα από τις μεταφράσεις τους⁶. Επιπροσθέτως, οι σπουδές του στην ιατρική επιστήμη του έδωσαν περισσότερη ώθηση προς τον θετικιστικό προσανατολισμό του νατουραλισμού⁷. Άλλωστε ο νατουραλισμός πριν από λογοτεχνικό ρεύμα αποτέλεσε θεώρηση για την ίδια τη ζωή⁸.

Ο Καρκαβίτσας μέσω των έργων του και κάνοντας αναφορές στα ιστορικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης, αποτυπώνει την ισχυρή πεποίθησή ότι η γνώση της Ελληνικής ιστορίας αποτελεί τον ισχυρό θεματοφύλακα της εθνικής μνήμης, φάρο ελπίδας και προοπτικής για τον απανταχού Ελληνισμό. Για το λόγο αυτό συχνά, εντάσσει στη θεματική των έργων του ιστορίες και χαρακτήρες που αναφέρονται στην ίδια χρονική περίοδο προσλαμβάνοντας και εμπειδώνοντας τα νοήματα και μηνύματα της Επανάστασης του 1821. Ο Καρκαβίτσας παρόλο που αρνείται τη στείρα προγονοπληξία ωστόσο, διατηρεί στο έργο του βασικά στοιχεία από τον αρχαίο πολιτισμό⁹. Ο ίδιος ως ελληνοκεντρικός συγγραφέας φέρνει σε επαφή το αναγνωστικό κοινό αποκλειστικά με ελληνικά έργα¹⁰ και με τον τρόπο αυτό κατορθώνει να μεταφέρει τους αναγνώστες του, μέσω των απλοϊκών και εξιδανικευτικών αφηγήσεων του στην εποχή της προετοιμασίας της Ελληνικής Επανάστασης. Τα διηγήματα του τίθενται εντός του ιστορι-

⁶ Ζώρας, *Θέματα*, σ. 175. Ε. Σταυροπούλου, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, τ. Η', (1880-1900), Αθήνα 1997, σ. 191. Σ. Ντέρτσας, *Η λαϊκή λογοτεχνία ταξιδεύει στα Λόγια της Πλώρης: Ο ρόλος των λαϊκών μύθων και παραδόσεων*, Βόλος 2022, σ. 5.

⁷ Γαλαίος, *Ο νατουραλισμός*, σ. 220.

⁸ Ντέρτσας, *Η λαϊκή λογοτεχνία*, σ. 8.

⁹ Σταυροπούλου, *Η παλαιότερη πεζογραφία*, σ. 205.

¹⁰ Σταυροπούλου, *Η παλαιότερη πεζογραφία*, σ. 193.

κού χρόνου και ως εκ τούτου αποκτούν την «αξιωματική ισχύ» μέσω της κοινής παραδοχής, καθώς εντάσσουν την Ελληνική Επανάσταση, στη χορεία των μεταβολών εκείνων στην Ευρώπη των αρχών του 19^{ου} αιώνα η οποία προσπάθησε να εξισοροπήσει μεταξύ εθνεγερτικών κινημάτων και σταθερότητας. Πρόκειται ουσιαστικά για τον τέταρτο άξονα της συνολικής δημιουργίας του έργου του, τον ελληνοκεντρισμό, με πρώτη τη γλώσσα, την ηθογραφία και τον ρεαλισμό όπως ήδη έχει επισημανθεί¹¹.

Το αντικείμενο της μελέτης μας ωστόσο, δεν εστιάζεται αποκλειστικά στην Επανάσταση του 1821 και στις παράλληλες προεκτάσεις της, αλλά, στον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο ο Καρκαβίτσας προσλαμβάνει αυτή την παραγμένη περίοδο σε κάποια από τα διηγήματά του. Για παράδειγμα στον “Ζητιάνο”¹² τα πρόσωπα της αφήγησης δεν είναι μόνο εκπρόσωποι μιας κοινωνικής θεματολογίας αλλά και φορείς μιας ιστορίας που ερμηνεύει τις ενέργειές τους¹³. Στο συγκεκριμένο διήγημα, ο Καρκαβίτσας σκιαγραφεί τα ιστορικά συμβάντα ενός θεσσαλικού χωριού με την εξής χρονική διαβάθμιση: α) της τουρκοκρατίας και β) της προσάρτησης της Θεσσαλίας στον ελληνικό κορμό. Κατά την πρώτη περίοδο, οι προεστοί παραχωρούν το χωριό στον Αλή πασά δίνοντας ένα δείγμα υποτέλειας σε σύγκριση και αντίθεση με άλλα χωριά που αντιστάθηκαν στον κατακτητή. Αντίθετα, κατά τη δεύτερη περίοδο, *«οι χωρικοί αντιστέκονται στην επιθυμία του μπέη για «τσιφλικοποίηση» των χωριών με την εκδίωξη των επιστατών του, την άρνηση “δοσιμάτων” και την καταφυγή στα δικαστήρια, αλλά δεν παύουν να διακατέχονται από δέος μπροστά στον πρώην αφέντη. Η αντίφαση αυτή εξηγείται ακριβώς από το παρελθόν ανελευθερίας που έχει διαβρώσει το ήθος των χωρικών. Έτσι, μολονότι με την αλλαγή των πολιτικών δομών απέκτησαν περισσότερες δυνατότητες αυτοδιάθεσης και αυτονομίας εντούτοις ο φόβος εξακολουθεί να τους*

¹¹ Καρκαβίτσας Α., *Ο Αρχαιολόγος*, εισ. Κ. Παπαγεωργίου, Αθήνα 2006, σ. 10.

¹² Καρκαβίτσας Α., *Ο Ζητιάνος*, Εν Αθήναις 1925³.

¹³ Γαλαίος, *Ο νατουραλισμός*, σ. 231.

εξουσιάζει ενώπιον της παρουσίας των μπέηδων»¹⁴. Στην περίπτωση του “Ζητιάνου” ο Καρκαβίτσας επιθυμεί να κατευθύνει τον αναγνώστη στην αποφυγή “της παθητικής μακαριότητας ως κατάλοιπου της τουρκικής σκλαβιάς και να γίνει με τη θετική δράση του θεραπευτής των δεινών και στυλοβάτης της εθνικής προόδου”¹⁵. Για το λόγο αυτό διατηρεί τα ήθη και τα έθιμα του λαού και ακολούθως παρουσιάζει την κοινωνική εξαθλίωση μέσω της οποίας οι άνθρωποι εμφανίζονται “*παραλυμένοι, άβουλοι και εκδικητικοί, υπό το κράτος της μοιρολατρίας, της πρόληψης, της δουλοφροσύνης και της μιζέριας*”¹⁶. Στο συγκεκριμένο διήγημα ο Καρκαβίτσας φαίνεται να δέχεται επιρροές από τον Ε. Zola, καθώς επισημαίνεται η νατουραλιστική θέαση της νεοελληνικής ζωής εκείνης της περιόδου¹⁷.

Ένα άλλο διήγημα του Καρκαβίτσα το οποίο προσλαμβάνει στοιχεία από την περίοδο της Επανάστασης του 1821 είναι ο «*Κρυφός Καημός*»¹⁸ που γράφτηκε το 1885 και πρωτοδημοσιεύτηκε την 26^η Οκτωβρίου του ίδιου έτους, στο περιοδικό “*Εβδομάς*” με τον τίτλο «*Ο Χρύσανθος*»¹⁹. Ο Κωνσταντίνος Στεργιόπουλος ο οποίος βασίστηκε στις ιδεολογικές και μορφολογικές διαφοροποιήσεις του έργου του Καρκαβίτσα της α’ περιόδου (1885-1890), «*επισημαίνει τα αδιαμόρφωτα ρεαλιστικά στοιχεία όπως και τα τονισμένα ιστορικά και πατριωτικά στοιχεία όπως αυτά γίνονται εμφανή*»²⁰.

Το ανωτέρω διήγημα περιλήφθηκε στη συλλογή «*Παλιές Αγάπες*»²¹, εκδόθηκε μεταξύ 1885 και 1897 στην Αθήνα και επανεκδόθηκε το 1919 στο τυπογραφείο της *Εστίας*. Στη συλλογή περιέχονται διηγήματα με ρεαλιστικό μύθο που τα δρώμενα αναδεικνύουν τους

¹⁴ Γαλαίος, *Ο νατουραλισμός*, σ. 232.

¹⁵ Γαλαίος, *Ο νατουραλισμός*, σ. 242.

¹⁶ Ντέρτσας, *Η λαϊκή λογοτεχνία*, σ. 4.

¹⁷ Ζώρας, *Θέματα*, σ. 17. Κανατάς, *Ο Ζητιάνος*, σ. 26.

¹⁸ Καρκαβίτσας Α., *Παλιές αγάπες*, Εν Αθήναις 1919².

¹⁹ Καρκαβίτσας Α., «*Ο Χρύσανθος*», *Εβδομάς*, τχ. 87 (27 Οκτωβρίου 1885), 507-509.

²⁰ Καρκαβίτσας, *Ο Αρχαιολόγος*, εισ. Κ. Παπαγεωργίου, σ. 11.

²¹ Καρκαβίτσας Α., *Παλιές αγάπες*, Εν Αθήναις 1919².

κοινωνικούς παράγοντες της οδυνηρής περιόδου της τουρκοκρατίας. Δίνεται έμφαση στον πατριωτισμό των Ελλήνων και την αφοσίωση στο χρέος, επισημαίνεται όμως, εμφαντικά η αφέλεια και η άγνοια που πολλές φορές επιδεικνύει ο λαός έναντι εθνικών θεμάτων δεχόμενος στωικά τις βουλές των κυβερνώντων. Διαχρονικά όμως, αυτή η *“λαϊκή ραθυμία”* επιτρέπει στη φαυλοκρατική νοοτροπία των αρχόντων να εμφιλοχωρεί και δρα επί της ουσίας σε βάρος του λαού.

Ο αναγνώστης μεταφέρεται νοερά μέσω του *«Κρυφού Καημού»*²² στην περίοδο της τουρκοκρατίας και μέσα σε αυτή τη ζοφερή κατάσταση για το έθνος επισημαίνεται η αναγκαιότητα της ύπαρξης αρρένων αγωνιστών ικανών να πολεμήσουν για την απελευθέρωση της πατρίδας. Στο διήγημα περιγράφεται η τελευταία ελπίδα μιας πολύτεκνης οικογένειας να προσφέρει έστω ένα μέλος της στην επανάσταση, ελπίδα που τελικά πεθαίνει με τη γέννηση ενός ακόμα θηλυκού μέλους. Ο πατέρας με τη γέννηση και πάλι ενός κοριτσιού στην οικογένεια αναλογίζεται την προσφορά στον Αγώνα με αρσενικά παιδιά από τους συγχωριανούς του μονολογώντας: *«.. ο γέρος Βαρσάμης, οκτώ τουφέκια, ο Βασίλης πέντε, ο κουμπάρος μου ο Ανέστης τέσσερα.. Εγώ τίποτα για το Γένος! Εμείς θέλουμε ανθρώπους για σπαθί κι η γυναίκα μου γεννάει για τη ρόκα!»*²³.

Την παραμονή του Ευαγγελισμού του 1821 και ενώ κάνουν την εμφάνισή τους *“οι οπλαρχηγοί – αγωνιστές Γιώργης Σισίνης από τη Γαστούνη, Στάθης Σταματόπουλος από τα Λεχαινά και καπετάν Αντωνάκης από τη Μανολάδα μαζί με τριακόσιους περίπου Αρβανίτες”*²⁴, προετοιμαζόμενοι για την μεγάλη επανάσταση, ο πατέρας του διηγήματος λόγω σοβαρής ασθένειας και την απελπισία του ότι δεν θα κάνει το χρέος του απέναντι στην πατρίδα, παραδίδει το σπαθί και το καρποφύλλι του στην κόρη του Χρυσή (Χρύσανθος) λέγοντας: *«Σύρε με την ευχή μου. Ξέρεις δεν είσαι γυναίκα, είσαι άνδρας, πρέπει να*

²² Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες*, σ. 49.

²³ Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες*, σ. 39-40.

²⁴ Καρκαβίτσας, *«Ο Χρύσανθος»*, σ. 508.

είσαι άνδρας²⁵! Πέφτε στη φωτιά με τα μούτρα... Σκότονε (sic) όσους άπιστους μπορείς.. Ο παπά Δημήτρης μου είπε πως όσους περισσότερους(sic) σκοτώσης, τόσα κρίματα συγχωριώνται²⁶. Η Χρυσή “γίνεται” Χρύσανθος, μαθαίνει τη χρήση των αρμάτων από τον πατέρα της και γίνεται προσφορά στην επανάσταση.

Ο Καρκαβίτσας εστιάζει συχνά και στη κοινωνική θέση της γυναίκας εκείνης της εποχής όπως και στην έλλειψη αυτεξουσιότητας. Στα κείμενα του εντάσσει γυναικίους χαρακτήρες, επισημαίνοντας την υποδεέστερη θέση τους καθώς και τις δύσκολες συνθήκες του βίου τους. Βασικός στόχος του είναι να επισημάνει την αδικία που υφίσταται το γυναικείο φύλο και να αφυπνίσει την κοινωνία σχετικά με τις δύσκολες συνθήκες ζωής των γυναικών στην ύπαιθρο²⁷. Επιπλέον, ο Καρκαβίτσας με την αναφορά του σε γυναικείες μορφές που κατέστησαν “σύμβολα δυναμισμού και αυτοθυσίας”²⁸, προσέδιδε αναμφίβολα ιδιαίτερη αξία στη συμβολή τους στην απελευθερωτική προσπάθεια των Ελλήνων.

Στην περίπτωση του “Χρύσανθου”, ο πατέρας με την ιδιότητα “του γεννήτορα της Χρυσής”, διαπράττει ύβρη καθώς αρνείται το φύλο του παιδιού του και επιλέγει ο ίδιος να το «αλλάξει», προκειμένου να αποφύγει την λαιμοχτορία των συγχωριανών του ότι δεν προσέφερε η οικογένειά του αρσενικά τέκνα ή αλλιώς “τουφέκια” στην Επανάσταση. Για το λόγο αυτό εκπαιδεύει την Χρυσή στην τέχνη του πολέμου έτσι ώστε να είναι έτοιμη να συμμετάσχει στον απελευθερωτικό αγώνα εναντίον των Τούρκων²⁹.

Η κόρη ως το “ασθενέστερο” φύλο υποτάσσεται στην εντολή του πατέρα της: “σα φύγουν οι Τούρκοι από το Μωριά, τότε να γυρίσεις και συ”³⁰, θα αντηχεί στα αυτιά της σε όλη τη διάρκεια της παραμο-

²⁵ Καρκαβίτσας, «Ο Χρύσανθος», σ. 508. Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες*, σ. 40-42.

²⁶ Καρκαβίτσας, «Ο Χρύσανθος», σ. 508.

²⁷ Γιαννοπούλου Α., *Η γυναίκα στο συγγραφικό έργο του Ανδρέα Καρκαβίτσα*, Πάτρα 2017, σ. 39.

²⁸ Γιαννοπούλου, *Η γυναίκα*, σ. 66.

²⁹ Γιαννοπούλου, *Η γυναίκα*, σ. 83.

³⁰ Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες*, σ. 38-39.

νής της στα πεδία των μαχών. Η Χρυσή μεταμφιέζεται σε άνδρα και πολεμά για την απελευθέρωση της πατρίδας³¹. *“Είναι δυναμική και μαχητική. Η φρίκη του πολέμου αντί να την αποθαρρύνει, ενισχύει την εκδικητικότητα και το μίσος της απέναντι στον εχθρό”*³². Η Χρυσή ανατράφηκε με τέτοιο τρόπο από τον πατέρα της ώστε να αντέξει τον πόλεμο μέσα από τις συνεχείς κτηνωδίες και μάχες του 1821. Δεν ήταν όμως, προετοιμασμένη για την εμφάνιση του έρωτα όπως αυτός εμφανίζεται στο πρόσωπο του οπλαρχηγού Δήμου Βαρόση ενός όμορφου και γενναίου παλικαριού που τελικά χάνεται στο πεδίο της μάχης. Άραγε είναι δυνατόν μια κοπέλα να πάει ενάντια στη φύση της για να εκπληρώσει την επιθυμία του πατέρα της; *“Οριστικό τέλος σε αυτό το δίλημμα φαίνεται να δίνει ο τραγικός θάνατος του Δήμου Βαρόση σε συνδυασμό με τη φρίκη που βιώνει στον πόλεμο η Χρυσή με συνέπεια να υιοθετήσει την ανδρική ταυτότητα “του Χρύσανθου” για το υπόλοιπο της ζωής της”*³³. Στο σημείο αυτό γίνεται σαφές, ότι ο Καρκαβίτσας ακολουθεί *“το μοτίβο της παρενδυσίας και της αλλαγής του φύλου των γυναικών με σκοπό τη συμβολή στην επιτυχία του αγώνα, το οποίο χρησιμοποιήθηκε επανειλημμένα την περίοδο του ελληνικού ρομαντισμού ακολουθώντας το βυρωνικό πρότυπο”*³⁴. Είναι χαρακτηριστική η περιγραφή της ίδιας της Χρυσής αναφορικά με τη συμμετοχή της στον πόλεμο και συνάμα συγκλονίζει τον αναγνώστη: *“εκείνη την εποχή εκατέβηκε ο Δράμαλης στ’ Ανάπλι. Ο Σισίνης εδιάλεξε 150 παλληκάρια και μας έστειλε στον Κολοκοτρώνη. Μα τι ζωή κ’ εκείνη! Μεσ’ το ταμπουρί κ’ απάγου εις το βουνό! Να ‘χεις πάντα το καρσοφύλλι αγκαλιά ..”*³⁵. Ανάλογες περιπτώσεις γυναικών συναντάμε

³¹ Γιαννοπούλου, *Η γυναίκα*, σ. 87.

³² Γιαννοπούλου, *Η γυναίκα*, σ. 89.

³³ Γιαννοπούλου, *Η γυναίκα*, σ. 85.

³⁴ Γιαννοπούλου, *Η γυναίκα*, σ. 87, στο Α. Γεωργαντά, *Αιών Βυρωνομανής ο κόσμος του Βυγον και η νέα ελληνική ποίηση*, Αθήνα 1992, σ. 56: *«Η βυρωνική ηρωίδα πρέπει να μεταμφιεστεί σε άνδρα για να μπορέσει να συμμετάσχει στον κόσμο των ανδρών και να γνωρίσει την ερωτική ευτυχία»*.

³⁵ Καρκαβίτσας, *«Ο Χρύσανθος»*, σ. 509.

και σε δημοτικά τραγούδια αποθησαυρισμένα από το Ν. Γ. Πολίτη, ενώ πολλά από αυτά αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης από τον Καρκαβίτσα, καθώς η επαφή του με τη δημοτική παράδοση ήταν σημαντική³⁶.

Όπως γίνεται αντιληπτό, ο Καρκαβίτσας τηρεί θετική στάση απέναντι στη γυναικεία χειραφέτηση, καθώς από τις γυναικείες μορφές του έργου του, αρκετές *“ανήκουν στο ιστορικό παρελθόν ή συνδέονται με το ηρωικό παρελθόν της επανάστασης του 1821. Οι γυναίκες αυτές επιδεικνύουν θαυμαστή γενναιότητα και δύναμη και συμβάλλουν ενεργά στην επιτυχία του Αγώνα”*³⁷.

Μελετώντας τα διηγήματα του Καρκαβίτσα, διαπιστώνουμε ότι είναι συχνή η πρόσληψη της ιστορικής μνήμης μέσω των γεγονότων της Ελληνικής Επανάστασης: *«Οι Τούρκοι γύριζαν πίσω. Πήγαν να περάσουν στου Λάλα, μα στο Στενό τους χτύπησε ο καπετάν Χαραλαμπάκης Βιλαέτης με τους Πυργιώτες και τους ανάγκασε να πισωπατήσουν»*³⁸ .. *Όσοι μείναμε κινήσαμε να βαρέσουμε τους Τούρκους. Τους απαντήσαμε ανάμεσα Ροβιάτα και Σαβάλια»*³⁹. *«Ο πικρός σίφουνας που άρχισε την ημέρα του Βαγγελισμού όσο πήγαινε και δυνάμωνε. Πόλεμος στου Λάλα, στην Πάτρα, στο Σανταμέρι, στο Χιλμούτσι! Αίματα, φωτιά, δάκρυα, εκδίκησης! Ο ραγιάς άλλαξε, σήκωσε κεφάλι και κοίταζε άφοβα τον αγά, τον προεστό και το θάνατο»*⁴⁰.

Ενδεικτική επίσης, της πρόσληψης της Ελληνικής Επανάστασης σε διηγήματα του Ανδρέα Καρκαβίτσα είναι η θεματολογία του έργου του με τίτλο *«Η πατρίδα»* όπως δημοσιεύτηκε στην *“Εφημερίδα* το έτος 1893. Ο Καρκαβίτσας ο οποίος έχει χαρακτηριστεί *«ως ρεαλιστής και κυρίως νατουραλιστής δημιουργώντας έργα στα οποία απεικονίζεται με κριτική και ρεαλιστική ματιά η ζωή της εποχής του»*⁴¹,

³⁶ Γιαννοπούλου, *Η γυναίκα*, σ. 87.

³⁷ Γιαννοπούλου, *Η γυναίκα*, σ. 65.

³⁸ Καρκαβίτσας, *«Ο Χρύσανθος»*, σ. 508.

³⁹ Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες*, σ. 42.

⁴⁰ Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες*, σ. 44.

⁴¹ Ρεντίφης Γ., *«Η Γενιά του 1880. Πάυλος Καλλιγιάς και Ανδρέας Καρκαβίτσας»*, στον τόμο: *Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-*

αναπαριστά μία συνάντηση δύο Ελλήνων, μετά την Επανάσταση του 1821, κατά την οποία αφηγούνται τα κατορθώματά τους. Στο δεύτερο μέρος του διηγήματος ζωντανεύουν τα πορτρέτα των ηρώων και η ιστορία τους, «*με ακριβή και λεπτομερή τρόπο, αποφεύγοντας τις εξάρσεις της ειδυλλιακής και εξωραϊσμένης αναπαράστασης*»⁴². Η πατρίδα επανεκτιμείται υπερβατικά και γειωμένα, ή αλλιώς, «θεϊκά» και ανθρώπινα, όντας «ιδέα» που προβάλλει έντονα το σημαίνον της «θυσίας» και δη της ιστορικής «θυσίας». Η έννοια της πατρίδας για τον Καρκαβίτσα συμπεριλαμβάνει τη θυσία και το θάνατο, νοσηματοδοτώντας έτσι μία αντίληψη περί αέναης μάχης. Ο θάνατος επιμερίζεται ιστορικά με την έννοια της «πατρίδας», συντίθεται εν σπέρματι από τη «θυσία» και σε συλλογικές φωνές και αφηγήσεις. Η κοινή παρατήρηση είναι αρκετή για να δείξει ότι οι άνθρωποι, ατομικά και συλλογικά, δεν αντιδρούν σε μια «αντικειμενική» κατάσταση με τον ίδιο τρόπο. Άλλωστε αποτελεί αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα το γεγονός, ότι «*η φιλοπατρία είναι αρετή που κάνει τον άνθρωπο ικανό να αντιμετωπίσει τους εχθρούς του και τον ωθεί στον ηρωισμό, τη θυσία και τη δόξα. Για τον Έλληνα η έννοια της πατρίδας συγκινεί, εμπνέει και διαπαιδαγωγεί*»⁴³. Περήφανος για την πληγή που φέρει ως «παραόηση» την «σπαθιά» όπως την λέει χαρακτηριστικά: «*την πήρα στο Κερασίφι με τον Καραϊσκάκη. Ήμαστε λίγοι, στα δάκτυλα, όπως πάντα, κι οι Τούρκοι άμετροι*»⁴⁴. Αυτό ακριβώς συνέβη και στην περίπτωση του Πετρολέτσου από την Ρούμελη, ήρωα του διηγήμα-

---

2014): οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία: Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 2-5 Οκτωβρίου 2014: Πρακτικά = Continuities, discontinuities, ruptures in the Greek World (1204-2014): economy, society, history, literature: 5th European Congress of Modern Greek Studies of the European Society of Modern Greek Studies proceedings / επιμέλεια Κωνσταντίνος Α. Δημάδης τ. 3, σ. 36, [31-46].

⁴² Ρεντίφης, «Η Γενιά του 1880», σ. 37.

⁴³ Ρίσβας Α., *Οι παιδαγωγικές απόψεις των Ανδρέα Καρκαβίτσα – Νώντα Έλατου όπως προβάλλονται στα αναγνωστικά τους*, δ.δ., Ιωάννινα 2008, σ. 82.

⁴⁴ Καρκαβίτσα, *Παλιές αγάπες*, σ. 108.

τος του Καρκαβίτσα και αγωνιστή του 1821. Ο Πετρολέτσος όντας ενδεής και μόνος, άνθρωπος ασυμβίβαστος και έχοντας ανταποκριθεί πλήρως στο καθήκον του απέναντι στην πατρίδα στέκεται μπροστά στον συναγωνιστή του Λαμπρόπουλο με καταγωγή από την Γαστούνη, ο οποίος έκανε τους «αναπόφευκτους κοινωνικούς και πολιτικούς συμβιβασμούς» και κατόρθωσε να αποκτήσει άνετη ζωή, πλούτη, δόξα και απογόνους. Ο Λαμπρόπουλος κατηγορεί τον Πετρολέτσο ότι δεν απέκτησε (“δεν έκανε”), τίποτε στη ζωή του για να λάβει την συγκλονιστική απάντηση «*έκαμα την Πατρίδα μου!*»⁴⁵

Ο Καρκαβίτσας, σε ένα άλλο ιστορικό διήγημα του με τίτλο «*Η θυσία*»⁴⁶, εμπνέεται από τη θυσία του Γιάννη Γούναρη, ο οποίος έβαλε την πατρίδα πάνω από τη ζωή της οικογένειάς του. Το διήγημα αναφέρεται στην πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου το 1822 που οι Τούρκοι σχεδίαζαν να επιτεθούν τη νύκτα των Χριστουγέννων, όταν οι Έλληνες θα βρίσκονταν στις εκκλησίες και η αντίσταση τους προφανώς θα ήταν αδύναμη. Η φρουρά όμως, είχε ειδοποιηθεί για το σχέδιο και απέκρουσε τα τουρκοαλβανικά τάγματα. Το σχέδιο της επίθεσης είχε διαρρεύσει στους μαχητές του Μεσολογγίου από τον ελληνικής καταγωγής γραμματικό του Ομέρ Βρυώνη, Γιάννη Γούναρη, κι έτσι η φρουρά παρέμεινε στις θέσεις της πανέτοιμη για την επίθεση.

Ο Καρκαβίτσας περιγράφει τη νύχτα της 24^{ης} προς την 25^η Δεκεμβρίου του 1822 με ένα πραγματικά μοναδικό τρόπο: «*..Το επίβουλο στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στο ποδάρι. Απ’ άκρη σ’ άκρη του κάμπου η ζωή αίμα μυρίζεται κι αναβράζει. Γνωρίσανε θρασίμι τα κοράκια κ’ ετοιμάζουν τα ράμφη τους για να χυθούν. Άντρες ντύνονται βιαστικοί, άλογα σελλοχαλινώνονται, φυσέκια και στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ο αθέρας του σπαθιού κ’ η μύτη του χαρμπιού και του απελατικιού τα καρφιά, αν ανοίγουν κεφάλια με το πρώτο χτύπημα. Των καρυφυλιών οι φωτιές ψηλαφιούνται*»⁴⁷ (...). “Ο Γιάννης Γούνα-

⁴⁵ Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες*, σ. 107.

⁴⁶ Καρκαβίτσας Α., *Παλιές αγάπες (1885-1897)*, Αθήναι 1900, σ. 169 εξ.

⁴⁷ Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες (1885-1897)*, σ. 184.

ρης ολόρθος μέσα στη σκηνή έχει μαργωμένο το σώμα κι άθυμη την ψυχή. Οχτακόσιοι αρβανίτες, διαλεχτοί όλοι, ορμητικοί σαν δρόλαπες βγήκανε με το σπαθί στα δόντια... Δεν περιμένουν παρά το σύνθημα· και τότε θα πιναχθούν σαϊτόφιδα να κολλήσουν απάνω τους...»⁴⁸.

Ο Καρκαβίτσας συνεχίζοντας τη διήγησή του για την εφόρμηση των Τούρκων και Αρβανιτών δίνει με τούτα τα λόγια τη σκληρότητα της μάχης που ακολουθεί: «.. πικρό μολύβι θερίζει την αρβανιτιά. Τ' άλογα των σπαχήδων πέφτουν νεκρά στο χώμα πριν φέρουν τους καβαλάρους στη μάχη .... Πηδούν αδιάκοπα στο κάστρο οι εχτροί. Μα τρέχουν και τους πετσοκόβουν οι Έλληνες. Δεν έχουν μόνο τουφέκι και σπαθί. Έχουν αξίνες και τσεκούρια και σπιλιάρια, караμύδια και πέτρες... Δεν είναι μόνο πολεμοθρεμένοι άντρες, μα και παιδιά και γυναίκες αντρειωμένα τώρα με την προγονική ορμή. Βάφονται με το αίμα τους... Στη Μεγάλη Τάπια και σ' όλο το προτείχισμα κυματίζει η Ελληνική σημαία και χαιρετίζει του ήλιου την ανατολή.. πέρ' απ' το χάντακα οι Έλληνες με γυμνά σπαθιά και αιματοβαμμένη φουστανέλα, κυνηγούν στις σκηνές ανάμεσα στους εχτρούς ..»⁴⁹.

Η ήττα των Τούρκων αποτέλεσε σφοδρό πλήγμα στα σχέδιά τους και παράλληλα αναπτέρωσε το φρόνημα των Ελλήνων, που είχε καταπέσει μετά την καταστροφή στο Πέτα (1822). Ακόμη, το Μεσολόγγι και η γύρω απ' αυτό περιοχή παρέμεινε στα χέρια των Ελλήνων και έτσι η Πελοπόννησος διασφαλίστηκε από κάθε κίνδυνο προσβολής από τη Δυτική Ελλάδα.

Ο «Αρχαιολόγος»⁵⁰ (1904) αποτελεί το «κύκνειο άσμα» του Ανδρέα Καρκαβίτσα. Σε αυτό το έργο ο Καρκαβίτσας σαφώς επηρεάστηκε ιδεολογικά και ψυχολογικά από την ήττα που υπέστη το ελληνικό Έθνος κατά τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897⁵¹ εκφράζοντας

⁴⁸ Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες (1885-1897)*, σ. 186.

⁴⁹ Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες (1885-1897)*, σ. 188-190. https://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/identity/karkavitsas_thisia.pdf

⁵⁰ Καρκαβίτσας Α., *Ο Αρχαιολόγος*, Εν Αθήναις 1925².

⁵¹ Αντωνάτος Κ., *Ελληνική και Τουρκική Υψηλή Στρατηγική κατά τον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο του 1897*, Αθήνα 2016.

παράλληλα την ελπίδα μιας μελλοντικής αναγέννησης βασισμένης στις πραγματικές δυνάμεις του.

Στον «Αρχαιολόγο» ο Καρκαβίτσας επιλέγει ως μορφή σηματοδότησης την αλληγορία. Για το λόγο αυτό *«το σημαίνουν αποτελείται από την οικογένεια Ευμορφόπουλου και τις τύχες της κτηματικής κληρονομιάς της, ενώ το σημαινόμενο από την ελληνική φυλή και τις εδαφικές περιπτώσεις του Έθνους. Έτσι ανάμεσα στο σημαίνουν και το σημαινόμενο υπάρχει μια εντυπωσιακή εγγύτητα και ομοιότητα. Η διαφορά τους εντοπίζεται μέσα στο λόγο, μέσα από το οποίο μπορούν να αρθρωθούν ως αφήγημα, δηλαδή τη μυθιστοριογραφία και την ιστοριογραφία»*⁵².

Με τον “Αρχαιολόγο” ο Καρκαβίτσας θα υπηρετήσει το ιδανικό του Έθνους αντιμετωπίζοντας κριτικά την αρχαιολατρία που καταλήγει σε προγονοπληξία και διατρανώνοντας την ανάγκη για τη δημιουργία ενός γνήσιου νεοελληνικού πολιτισμού που ερείδεται στη λαϊκή παράδοση, τη δημοτική γλώσσα, το βυζαντινό και νεότερο παρελθόν, όπως συμπυκνώθηκε στον Αγώνα του 1821⁵³. Άλλωστε η προτροπή του Καρκαβίτσα προς τους Έλληνες είναι μια και διαχρονική: Να αφήσουν οι Έλληνες κατά μέρους τις ανούσιες εσωτερικές διενέξεις τους και να μεριμνήσουν για την πρόοδο και την προκοπή της πατρίδας τους με γνώμονα τη δικές τους προσπάθειες και αξίες⁵⁴.

Ο Γρηγόριος Ξενόπουλος αναλύοντας τον “Αρχαιολόγο” αναφέρει χαρακτηριστικά ότι *“η Ελπίδα είναι η νέα Ρωμισσύνη, η εθνική γλώσσα, αλλά κ’ ένα εύμορφο κ’ έξυπνο κορίτσι του λαού. Η Πανώρια, η μητέρα των Ευμορφοπουλέων, είναι η αρχαία Ελλάς, αλλά και μια καλή πολυπικραμένη αρχόντισσα. Ο Αχιλλέας ο Ευμορφόπουλος, σύγχρονη γενεά των αρχαιολόγων και ο Δημητράκης Μορφόπουλος*

⁵² Πολίτη Τ., «Φωνή και γραφή στο μυθιστόρημα του Α. Καρκαβίτσα: Ο Αρχαιολόγος», *Σύγχρονα Θέματα* 17 (1994) σ. 48 [47-52].

⁵³ Ζώρας, *Θέματα*, σ. 173. Σταυροπούλου, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, σ. 205. Ξύδης, «Ανδρέας Καρκαβίτσας», σ. 353.

⁵⁴ Ζώρας Γ., «Ο Ηλείος πεζογράφος», *Παρνασσός* 8/3 (1966) 341, [338-345].

– η γενεά του μέλλοντος που αγαπά την Ελλάδα και μια μέρα θα την παντρευθεί. Και το ζευγάρι των Μαλαματένιων, ο αγνός και αδιάφθορος ελληνικός λαός, οι γονείς της Ελπίδας..”⁵⁵. Με τον τρόπο αυτό στον “Αρχαιολόγο” η ιστορία της Νεότερης Ελλάδας θεσμοποιείται “χάρη στην πραγματεία του καθηγητή Αλαμάνου⁵⁶ που στόχο είχε να αποδείξει στον κόσμο μια γενιά με όλες τις αλλαγές που έκαναν οι καιροί”⁵⁷. «Ήταν αλήθεια βαθιάς σπουδής σύγγραμμα. Αρχιζε από τα Βυζαντινά χρόνια, πέρναε στα χρόνια της σκλαβιάς και τελείωνε στον Ανδρέα τον Ευμορόπουλο»⁵⁸.

Ο “Αρχαιολόγος” είναι ένα «κείμενο που απορρέει από την ιδεολογική αντίφαση της ιστορικής και εθνικής συνείδησης. Και λόγω αυτής της αντίφασης, οι «προθέσεις» του συγγραφέα να απελευθερώσει το ελληνικό υποκείμενο από καθηλωτικές αναπαραστάσεις ανατρέπονται»⁵⁹. Αυτό έχει ως συνέπεια μέσω του διηγήματος του Καρκαβίτσα ο αγώνας του 1821 να επαναπροσδιορίζεται ανασύροντας στην επιφάνεια μία χορεία ηρώων και πολεμιστών που πολεμούν στα πεδία της μάχης.

Η ελληνική επανάσταση ανάγεται στο έργο του Καρκαβίτσα ως μια αέναη «μικρή επανάσταση» του εμπειριστάτου ανθρώπου, όπως ο ίδιος αναμετρείται με τα προβλήματα της εποχής του για το μέλλον – παρόλο που δεν είναι εποχή ακμής αλλά προπαρασκευής και θυσιάς⁶⁰. Αυτονόητα θα πρέπει να επισημάνουμε στο σημείο αυτό ότι η «επιθυμία του κειμένου για «πατροκτονία» διασκεδάζεται αποκλειστικά και μόνο στο επίπεδο του φαντασιακού. Γιατί η σύγκρουση «ανάμεσα στη διυποκειμενική κληρονομιά του πολιτιστικού παρελθόντος για την υποκειμενική ανάγκη απελευθέρωσης από αυτή», δεν επιλύεται

⁵⁵ Ξενοπούλου Γρ., «Κριτική για τον Αρχαιολόγον», *Παναθήναια* Ε', (28 Φεβρουαρίου 1905), σ. 314. στο Σταυροπούλου, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, σ. 209-210.

⁵⁶ Καρκαβίτσας, *Ο Αρχαιολόγος*, σ. 182.

⁵⁷ Πολίτη, «Φωνή και γραφή», σ. 51.

⁵⁸ Καρκαβίτσας Α., *Άπαντα*, τ. 4, Αθήνα 1973, σ. 1346-1347.

⁵⁹ Πολίτη, «Φωνή και γραφή», σ. 48.

⁶⁰ Ζώρας, *Θέματα*, σ. 177.

ποτέ. Αντίθετα, το κείμενο «κλείνει επαινώντας την πληρότητα της γενεαλογικής κληρονομιάς που έχει επιτευχθεί. Το ιστορικό υποκείμενο έπρεπε να περιμένει κάμποσο καιρό ακόμα, πριν βρει την αναπαράστασή του στην ελληνική πεζογραφία»⁶¹.

Ολοκληρώνοντας στο σημείο αυτό τη μελέτη μας, είναι ανάγκη να επισημάνουμε ότι ο Ανδρέας Καρκαβίτσας υπήρξε ελληνοκεντρικός και συνάμα, εθνοκεντρικός συγγραφέας καθώς «είχε από τη γέννησή του συνδεθεί με τις ρίζες του νεότερου ελληνισμού και το λαϊκό πολιτισμό»⁶². Εμπέδωσε στην ψυχή του «ολόκληρη την Ελλάδα στην οποία εκδηλώνεται η συνείδηση του Έθνους»⁶³ και αυτονόητα γίνεται «φορέας και αναμεταδότης ενός πανεθνικού πατριωτισμού»⁶⁴.

Εξέφρασε συνειδητά τη φιλοπατρία του με τη στάση ζωής του, το λογοτεχνικό έργο και την αρθρογραφία του. Είναι έκδηλη η επίδραση στο έργο του από την *Μεγάλη Ιδέα*⁶⁵, η οποία προήλθε τόσο από τη δημιουργία της ελληνικής εθνικής ιδεολογίας όσο και της ανάπτυξης των εθνικισμών από το τέλος του 18ου αιώνα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η Επανάσταση του 1821 δημιούργησε αναμφίβολα μια νέα προοπτική. Άλλωστε θα μπορούσαμε με βεβαιότητα να ισχυριστούμε ότι η *Μεγάλη Ιδέα* αποτέλεσε μια κατεξοχήν «κληρονομιά» της Ελληνικής Επανάστασης και ως εκ τούτου έγινε «απόρροια του σχηματισμού του ελληνικού εθνικού κράτους»⁶⁶. Η ακτινοβολία της *Μεγάλης Ιδέας* σε γενικές γραμμές αφορούσε τις διαφορετικές εκδοχές της, οι οποίες διαδέχονταν η μια την άλλη ή και συχνά συνυπήρχαν. Για πα-

⁶¹ Πολίτη, «Φωνή και γραφή», σ. 48.

⁶² Σταυροπούλου, «Ανδρέας Καρκαβίτσας», σ. 193-194.

⁶³ Ζώρας, «Ο Ηλείος», σ. 339.

⁶⁴ Δασκαρόλης Ι., «Ανδρέας Καρκαβίτσας (1865-1922). Ελληνοκεντρικός, δημοτικιστής και αντιβενιζελικός υποστηρικτής της Μεγάλης Ιδέας», *Ιστορία Εικονογραφημένη* 663 (2023) 104, [99-108].

⁶⁵ Δραγούμης Ι., *Η Μεγάλη Ιδέα*, Αθήνα 1908. Κ. Θ. Δημαράς, «Της μεγάλης ταύτης ιδέας (Σχεδιάγραμμα φιλολογικό)», *Ελληνικός ρωμαντισμός (sic)*, Αθήνα, Ερμής, 1986, σ. 405-418· Β. Κρεμμύδας, *Η Μεγάλη Ιδέα, Μεταμορφώσεις ενός εθνικού ιδεολογήματος*, Αθήνα 2013. <http://neoskosmos.com/news/el/node/6226>.

⁶⁶ Σταυροπούλου, «Ανδρέας Καρκαβίτσας», σ. 193-194.

ράδειγμα ενώ από τη μια πλευρά ήταν έκδηλη η σύνδεσή της “με τον αλτρωτισμό και την πολεμική δράση για την κατάκτηση των οθωμανικών εδαφών, όπως στην περίπτωση του Κριμαϊκού Πολέμου ή του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897”, από την άλλη, εμφανιζόταν “ως μετεκένωση του πολιτισμού, όπως αναπτυσσόταν εκ νέου στο ελληνικό κράτος στο χώρο της Ανατολής”⁶⁷.

Στην κατεύθυνση αυτή η συμβολή του Καρκαβίτσα καθίσταται σπουδαία. Μαζί με δύο ή τρεις άλλους συγγραφείς ο Καρκαβίτσας ανήκει στους πρώτους σημαντικούς εκπροσώπους της πεζογραφίας μας, στην οποία θα ανοίξει το δρόμο για να συνεχίσουν άλλοι υπό καλύτερες συνθήκες αυτό το ενθουσιώδες έργο⁶⁸.

Τέλος, ο Καρκαβίτσας βρίσκεται “πάντοτε μεταξύ των πρωτεργατών κάθε προσπάθειας και κάθε εκδήλωσης, η οποία πίστευε ότι μπορεί να συμβάλει στην ανόρθωση της πολιτικής και κοινωνικής ζωής της χώρας”⁶⁹, γεγονός που μαρτυρεί την αγάπη του προς τη νεότερη Ελλάδα αλλά και την αέναη προσπάθεια του για την επίτευξη της προόδου της.

Για το λόγο αυτό η κεντρική ιδέα γύρω από την οποία αναπτύσσονται τα διηγήματά του, τα οποία φέρουν τόσο ιστορικές προεκτάσεις όσο και προσλαμβάνουσες, είναι η ιδέα της προσφοράς, της συμμετοχής και της κοινής προσπάθειας στους αγώνες του Έθνους. Το έργο του Καρκαβίτσα στην περίπτωση αυτή μετατρέπεται σε «εγερτήριο σάλπισμα προς τον ελληνισμό»⁷⁰. Ο ίδιος άλλωστε, δεν περιορίστηκε σε θεωρητικές προσεγγίσεις αλλά στήριξε έμπρακτα με όλους τους τρόπους «την εθνική ιδεολογία του»⁷¹.

Προς επίρρωση των παραπάνω σκέψεων καθίστανται τα λόγια του ήρωα/ηρωίδας Χρυσάνθου – (Χρυσής), του ομώνυμου διηγήματος του Καρκαβίτσα: «τι πάθαμε οι άμοιροι για κείνη τη λευτε-

⁶⁷ <https://www.ssem.gr/paroxes/politistika/1227-10-05-2022-proti-dialexi-istorias-2>

⁶⁸ Ζώρας, *Θέματα*, σ. 177.

⁶⁹ Ζώρας, *Θέματα*, σ. 176.

⁷⁰ Δασκαρόλης, «Ανδρέας Καρκαβίτσας (1865-1922)», 104.

⁷¹ Δασκαρόλης, «Ανδρέας Καρκαβίτσας (1865-1922)», 104.

ριά!.. Εσείς που ζητέ ελεύθεροι περιφρονείτε εμάς που χάσαμε την ζωή μας γι' αυτή»⁷².

Αυτονόητο είναι ότι η πεποίθηση αυτή απορρέει από την αίσθηση του καθήκοντος και την ηθική στάση της συνευθύνης των γενεών, όπως και η παραδοχή ότι τα ιστορικά νάματα του 1821 δεν μένουν στατικά στο χρόνο, αλλά εμπεδώνονται και προσλαμβάνονται διαχρονικά από τον Ελληνισμό. Μέρος αυτής της παραδοχής αποτελούν αρκετά διηγήματα του Καρκαβίτσα καθώς προσλαμβάνουν το ηρωικό 1821 και αποτελούν απόρροια της επιθυμίας του ίδιου του συγγραφέα να προσεγγίσει την Ελληνική Επανάσταση «διαφορετικά» δηλαδή χωρίς διδασκισμό, με μία αίσθηση αντίληψης της κρισιμότητας των καιρών. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Ι. Δασκαρόλης, το σύνολο του έργου του Καρκαβίτσα «δοξολογεί χωρίς εκπτώσεις την Ελληνική Επανάσταση, την οποία θεωρούσε ανεκπλήρωτη και το δημιούργημά της προσωρινό μέχρι την απελευθέρωση της Κωνσταντινούπολης και την εκπλήρωση των προφητειών του Γένους»⁷³. Επιπλέον, πρέπει να τονίσουμε ότι συχνά στα διηγήματα του Καρκαβίτσα σε συνδυασμό με την εθνική δράση των ηρώων παρατηρείται και μια έκδηλη θρησκευτικότητα που εκφράζεται ως «μια εσωτερική πεποίθηση μιας αισθαντικής ψυχής»⁷⁴ που αγωνιά πάντα για το μέλλον των Ελλήνων και του Έθνους.

Τέλος, ο Καρκαβίτσας μας δίνει την αφορμή να μεταφερθούμε νοερά και να αντιληφθούμε την εν λόγω ιστορική εποχή μέσα από τις πράξεις και τα λόγια μιας χαρακτηριστικής προσωπικότητας των πεζογραφημάτων του, εκείνης του *Λαμπρόπουλου*, που «με φωνή μεγάλη, αφεντική, σαν να μιλούσε από μέρος όλου του λαού του Εικοσιένα, του αδικημένου κι αμνημόνευτου, ξαναφώναξε [πιο δυνατά]. Ναι-έκαμα την Πατρίδα μου⁷⁵!».

⁷² Καρκαβίτσας, «Ο Χρύσανθος», σ. 509.

⁷³ Δασκαρόλης, «Ανδρέας Καρκαβίτσας (1865-1922)», 101.

⁷⁴ Ξύδης, «Ανδρέας Καρκαβίτσας», σ. 351.

⁷⁵ Καρκαβίτσας, *Παλιές αγάπες*, σ. 122.

THE RECEPTION OF THE REVOLUTION OF 1821 IN THE PROSE OF ANDREAS KARKAVITSAS

Athina Kontali

University of Athens, Postdoctoral Researcher,
E-mail: akontali@theol.uoa.gr, <https://orcid.org/0009-0000-5202-1071>

Andreas Karkavitsas belongs to the generation of important representatives of Greek prose. Contributed decisively to the successful development of subsequent generations of prose writers. Karkavitsas consciously expressed his patriotism with his lifestyle, his literary work and his articles. His work was influenced by the Great Idea that came from both the creation of the Greek national ideology and the development of nationalisms from the end of the 18th century. After all, we could confidently claim that the Great Idea was the preeminent “legacy” of the Greek Revolution. Within this context the reception of the Greek Revolution undoubtedly created a new perspective in his work. For this reason, the central idea around which his short stories are developed concerns the reception of the Greek Revolution through the offering, participation and collective effort towards the struggles of the Nation.

Keywords: Modern Greek prose, realism, naturalism, Greek Revolution, Turkish rule, homeland, freedom.